

Simon Ekstrand

Landskamp i krig, idrott eller politik? Finlands fotbollslandslag under fortsättningskriget ^(ref.)

Idrotten är en viktig del av vårt samhälle och den har under de senaste 100 åren kommit att bli en folkrörelse som involverar stora delar av landets befolkning. Hit räknas inte bara de idrottsligt aktiva, utan även andra föreningsaktiv, supportrar osv. Eftersom idrotten engagerar en stor del av samhället, är det inte en helt främmande tanke att idrotten kunde utnyttjas i andra syften än rent politiska. Att idrotten skall hållas fri från politik kan ses som ett ideal, men det är sällan som idrotten kan leva upp till detta.

En landskamp är ytligt sett en tävlan mellan två nationer som representeras genom landslag. I en sådan situation är det inte oväsentligt hur ens landslag klarar sig mot andra landslag!. Resultatet har enligt detta resonemang en viktig betydelse, men uttrycks resultatet alltid i siffror? Eftersom idrotten är en väsentlig del av samhället, kan det anses att idrotten bör följa den utveckling som samhället tar. Frågan är dock om idrotten följer de rådande, i detta fall utrikespolitiska, förhållandena till punkt och pricka? Vilket förhållande har idrott till politik under exceptionella situ-

ationer så som krig? Blir idrotten ett verktyg i statens tjänst, och i så fall, hur används detta verktyg?

Likheterna mellan en fotbollslandskamp och krig är ganska många. I båda fallen rör det sig om en tävlan mellan två nationer, en tävlan som utförs på ett fält mellan två "lag". En representationsidrott som fotboll kan således ses som en mild och kontrollerad form av krig. En stor skillnad är dock att idrott och fotboll kan ha en fredsskapande karaktär, genom idrottens funktion som ett fredligt möte nationer emellan. Idrotten kan på en internationell nivå således vara fredsskapande och ett sätt att bygga broar mellan nationer. Det bör även poängteras att idrotten lika gärna kan ha motsatt effekt beroende på hur detta verktyg används.²

Begreppet nation har i detta fall en given och viktig plats. Benedict Anderson har formulerat en av de mera kända teorierna kring nationen och nationalismen. Enligt Anderson bör nationen ses som en föreställd politisk gemenskap som i sig är begränsad och suverän eftersom en nation har klara gränser vari den kan utöva offentlig makt. Anderson betonar att denna gemenskap är föreställd därför att man inte kan eller har möjlighet att träffa alla människor inom en nation, men ändå finns en känsla av gemenskap.³ I detta sammanhang fungerar representationsidrott, i detta fall Finlands fotbollslandslag, som en samlingspunkt för nationen. Det är dock viktigt att poängtera att den föreställda gemenskap, som en landskamp kan utmyнна i, är begränsad till en viss del av befolkningen. Alla medborgare följer inte med hur fotbollslandslaget klarar sig, och därför finns inte förutsättningen för hela nationen att känna sig delaktig i just denna specifika gemenskap.⁴

Denna text, som baserar sig på en av skribenten framställd kandidatavhandling, behandlar alltså förhållandet mellan idrott och politik under krigstid. Föremålet för undersökningen är Finlands Bollförbund (FBF) samt det finska fotbollslandslaget. Vad gäller tidsperioden avgränsas den till fortsättningskriget (25.06.1941–19.09.1944), dock med huvudfokus på åren 1941 och 1943, detta eftersom de tre undersökta landskamperna spelades under nämnda år. Finland spelade även tre landskamper hösten 1940, men dessa behandlas inte därför att Finland inte var i krig under denna period, något som artikelns tema förutsätter. De frågor som kommer att diskuteras är valet av motståndare och vilka motiv som låg bakom dessa val. Skiljde FBF mellan politik och idrott eller styrde politiken de

idrottsliga valen? Min huvudsakliga källa har varit FBF:s arkiv beläget vid Idrottsarkivet i Helsingfors.

Förutsättningar och begränsningar

Fotbollsspelet introducerades i Finland under sent 1800-tal av engelska industriarbetare i Åbo. Spelet fick dock inget större genomslag förrän på 1900-talet. När FBF bildades 1907 spelades det fotboll endast i landets större städer och det dröjde ända till 1911 innan Finland spelade sin första landskamp. Före andra världskriget medverkade Finland i två stora fotbollsturneringar, nämligen i Stockholm OS 1912, samt i Berlin OS 1936. Rent idrottsmässigt hörde Finland generellt hemma bland de svagare fotbollsnationerna i Europa fram till andra världskriget, ett faktum som inte förändrades under andra världskriget. Följande exempel visar tydligt nivån på det finländska fotbollslandslaget: Hösten 1939 vann Finland en landskamp över Estland men efter det tog det över tio år innan landslaget lyckades inkassera nästa vinst. Finland förlorade bland annat med hela 13–0 mot Tyskland i Leipzig år 1940. Den sammanlagda målskillnaden under denna period var 20 gjorda mål mot 123 insläppta. Trots att den finländska landslagsfotbollen under långa stunder jobbade i kraftig uppförsbacke, fanns det även vissa ljuspunkter. Bland annat uppnådde landslaget en hedrande fjärde plats i Stockholm OS 1912, vilket än i dag är landslagets största resultatmässiga fotbollsframgång internationellt sett. Även inför OS i Berlin 1936 var förväntningarna stora på landslaget efter goda resultat åren innan mot Sverige och Danmark. OS turneringen i Berlin slutade dock genast efter den första matchen, då Finland förlorade mot Peru med 7–3.⁵

Arbetaridrottsrörelsen hade under stora delar av 1900-talet ett starkt stöd i Finland, vilket även påverkade fotbollen i landet. Liksom den övriga idrotten i Finland, delades även fotbollen in under ett arbetarförbund och ett borgerligt förbund, nämligen Arbetarnas Idrottsförbund (Työväen Urheiluliitto) och FBF. Arbetarnas Idrottsförbund uppstod i Finland efter inbördeskriget 1918, när landet efter krigets fasor var splittrat i en röd och en vit sida. Liksom FBF hade även AIF sitt egna landslag som spelade mot andra kamratförbund i Europa. Från 1930-talet och framåt fanns det för-

sök till ett ökat samarbete mellan de två förbunden, med det dröjde ända till andra världskriget innan ett konkret samarbete blev verklighet. En starkt bidragande faktor till ett ökat samarbete var stadionprojektet inför den planerade Helsingfors OS 1940. Idrottsrörelsen drog även nytta av den så kallade "vinterkrigsandan" som var rådande i samhället i stort.⁶ Det första synliga tecknet på ett gemensamt landslag kom 1943, när Kaarlo Niilonen ingick som första spelare från AIF i det från bägge förbunden gemensamt uttagna elvan som spelade mot Sverige⁷.

Vid fortsättningskrigets utbrott var Finland inte officiellt allierat med Adolf Hitlers Tyskland. Redan på hösten 1940 ökade emellertid Tysklands intresse för Finland i och med de tyska planerna på ett ryskt fälttåg. När väl "Operation Barbarossa" inleddes sommaren 1941 blev det än mer klart på vilken sida Finland stod i konflikten mellan stormakterna. Finland var således bundet till den tyska intressesfären, vilket klart påverkade landets internationella relationer.

Kriterier för en lämplig motståndare

Krig är inget "normal tillstånd" utan ett tillstånd som ställer speciella krav på samhället. Krig kan även tänkas påverka den nationella idrotten och begränsa handlingsutrymmet för internationella kontakter. Detta faktum kunde även tänkas gälla för landslagsfotbollen, vilket i så fall skulle betyda att de möjliga landskampsmotståndarna minskade på grund av den politiska situationen. Men även under tider av fred fanns det saker som måste beaktas i valet av lämplig motståndare. För att ha en teoretisk utgångspunkt att jobba med har jag använt mig av Per Olov Holmängs *Idrott och utrikespolitik* där författaren redogör för viktiga utgångspunkter för nationella förbund i valet av landskampsmotståndare.

Enligt Holmäng fanns det flera viktiga faktorer som måste tas i beaktande, dels för att uppehålla ett intresse kring landslaget, men även för att få evenemanget att gå ihop rent ekonomiskt. Till de absoluta grundförutsättningarna hörde att man spelade landskamper mot andra länder som tillhörde den internationella fotbollsorganisationen Fédération Internationale de Football Association, mer känt som FIFA. Varje nation kunde endast ha ett medlemsförbund registrerat i FIFA, varför

AIF-rörelsen i Finland inte kunde spela landskamp med ett eget lag mot till exempel Sverige, eftersom FBF representerade Finland i internationella sammanhang.⁸

Förutom denna grundläggande regel fanns det andra saker att ta i beaktande. För att ett evenemang skulle locka publik och ge ekonomisk behållning, spelades gärna landskamper mot grannländerna. Landskamper mot så kallade "arvfiender" hade en tendens att öka intresset och betydelsen kring landskampen. Faktorer som släktskap mellan länder och personliga kontakter mellan förbund spelade även en viktig roll vid valet av landskampsmotståndare. Den fotbollsmässiga nivån mellan länderna kunde också vara av betydelse, därför att intresset kring landskampen minskade om man på förhand med stor sannolikhet kunde veta hur landskampen skulle komma att sluta. Och andra sidan kunde besök av skickliga spelare eller ett skickligt lag ha en motsatt effekt, det vill säga att intresset ökade, fastän skillnaden i fotbollskunnande var märkbar. Inom fotbollen och andra idrotter som utförs på en arena, var just intresset för landskampen och därmed en stor publik, av mycket central betydelse. Fotbollsförbundens inkomster under och före andra världskriget, innan kapitalrika sponsorer fanns att tillgå, var mycket beroende av inkomster från landskamper.⁹ Att ordna landskamp var inte heller gratis, bland annat stod värdlandet i regel för gästernas resa till och från landskampen samt alla kostnader under gästernas vistelse.

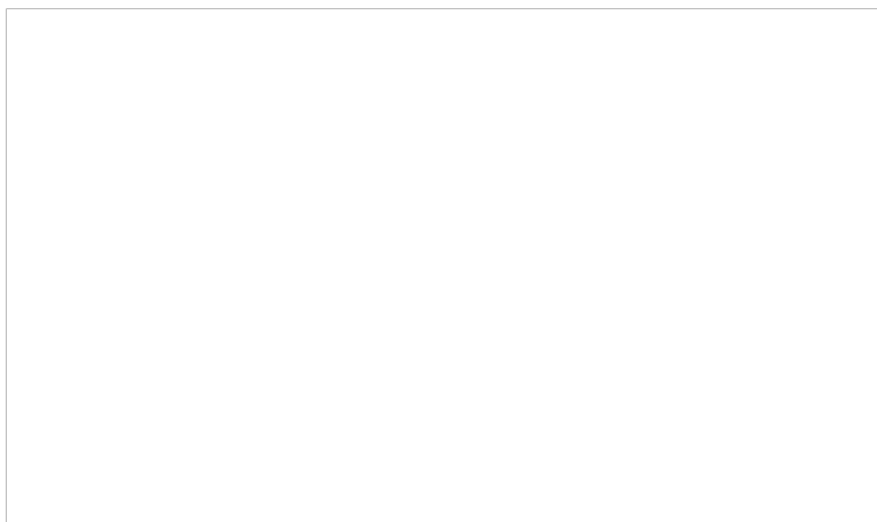
Val av landskampsmotståndare

Under fortsättningskriget spelade Finland landskamp mot Tyskland år 1941 samt mot Ungern och Sverige år 1943. Att Finland under kriget i praktiken var knutet till den tyska intressesfären syns alltså tydligt i valet av landskampsmotståndare.

Landskampen mot Tyskland den 5 oktober 1941 var Finlands första landskamp under fortsättningskriget, och eftersom Finland och Tyskland vid nämnda tidpunkt i praktiken stred sida vid sida var valet av motståndare naturligt. Rent idrottsmässigt var Tyskland klara favoriter inför landskampen, något som även erkändes av det finländska landslagets lagledare Max Viinioksa¹⁰. En landskamp mot ett jämförelsevis kvalificerat

motstånd torde ha ökat intresset för landskampen, vilket enligt resone-
manget gynnade förbundets ekonomi. Samtidigt kan man fråga sig om
den fotbollsmässiga skillnaden mellan de två länderna var för stora, vilket
i sin tur skulle kunnat ha en negativ inverkan på intresset kring lands-
kampen. Landskampen kan även ses som en svarsvisit från tyskt håll på
landskampen mellan länderna i Leipzig år 1940.

Landskampen Finland – Tyskland kan även belysas genom att se vil-
ken roll idrotten spelade i Hitlers Tyskland. När Tyskland under Hitler
utvecklades till en totalitär stat, skulle även idrotten underställas och tjäna
staten. Det tyska riksiddrottsförbundet, som under Hitlers tid döptes till
Nationalsozialistischer Reichbund für Leibesübungen, var organisatoriskt
underställt det nationalsocialistiska partiet och därmed förlorade den tyska
idrotten sin partipolitiska neutralitet.¹¹ Det internationella idrottsutbytet
utvecklades till en del av den tyska utrikespolitiken. Tyska landslags och
enskilda idrottsmäns utlandsbesök följdes noga upp, allt enligt beslut fat-
tade av rikssportledaren. Rapporten skulle förutom det idrottsliga resulta-
tet även innehålla hur laget/idrottarna uppträtt under vistelsen och vilket
bemötande publiken gav de tyska representanterna. Utlandsresorna skulle
framför allt tjäna nationen och vara del av den tyska propagandan.¹²

*Ote Tiikerin eli Arvo Tigerstedtin piirroksesta Helsingin Sanomissa
6.10.1941.*

Som sagt hade det finska fotbollslandslaget gästat Tyskland 1940, varpå man beslutade om en svarsvisit från tysk sida till Finland följande år.¹³ Trots den rådande situationen var man från tysk sida mycket mån om att landskampen mot Finland blev en verklighet: "...Saksa haluaisi nimenomaan asevelimaan Suomen kanssa suorittaa urheilukilpailun sodan kestäessäkin."¹⁴ Det fanns alltså en klar vilja att genomföra fotbollslandskamper under brinnande krig. Att visa upp en god sida av Tyskland för sin nya bundsförvant, och på så sätt höja anseendet bland det finska folket var viktigt. Hela Norden var intressant för Tyskland i detta avseende. Förutom landskampen mot Finland, spelade Tyskland samma dag även en landskamp mot Sverige. Tyskland spelade alltså två landskamper den 5 oktober 1941, en i Stockholm och en i Helsingfors.¹⁵ Från tyskt håll medgavs att man ställde upp med ett sämre lag i Helsingfors än i Stockholm: "Samalla hän [tyska fotbollsledaren] ilmoitti Saksan olevan valmiin, tietäen, ettei Suomi nykyoloissa ehkä saa kaikkien parasta mahdollista edustustaan käytettäväksi, asettamaan joukkuettamme vastaan B-joukkueen."¹⁶ Från tysk sida var man alltså väl medveten om den situation den finska fotbollen befann sig i. Nivåskillnaden mellan Sverige och Finland legitimerade således ett tyskt B-lag i Helsingfors. Intressant var att man från tysk sida inför landskampen officiellt förnekade att man skulle komma med ett B-lag till Finland. Istället hävdade man att det i Tyskland fanns ett 50-tal jämgoda spelare att välja mellan¹⁷. En del av propagandavärdet skulle i annat fall ha gått förlorat om man erkände att det var ett tyskt B-lag som spelade mot Finland.

Hade Finland intresse av att en landskamp kom till stånd mot Tyskland, eller var detta bara en del i den tyska utrikespolitiken? Troligen fanns ett ömsesidigt intresse, vilket följande exempel tyder på. Ett år innan fotbollslandskamp 1941, genomfördes en trenationslandskamp i friidrott på Olympiastadion i Helsingfors. Deltagande länder var, förutom Finland, Sverige och Tyskland. Enligt Per Olof Holmäng, som studerat bakgrunden till detta evenemang, var Tysklands deltagande av allt att döma ett finskt initiativ. Detta antagande baseras på att Tyskland i planeringsskedet av landskampen inte ännu officiellt tillkännagivit sin ändrade politik gentemot Sovjet, och att den tyska idrottsledningen inte hade en sådan makt att den kunde "bjuda in sig" till det finska evenemanget. Mot denna bakgrund var det mer naturligt att Finland tog initiativet, eftersom man

desperat sökte stöd hos Tyskland sommaren 1940.¹⁸ Landskampen mellan Tyskland och Finland i Leipzig spelades den 1 september 1940, vilket var en vecka tidigare än den nämnda trenationslandskampen i friidrott. Att motiven till dessa två landskamper skulle vara liknande är troligt men på grund av brist på historiska belägg måste detta tills vidare anses som en spekulation. Det verkar dock som att idrottsutbytet länderna emellan var något som passade bägge parter utrikespolitik.

Vilka motiv fanns det för FBF att arrangera denna landskamp och vad poängterades, resultatet eller politiska motiv? En tydlig fingervisning ger FBF:s ordförande Erik von Frenckell, som höll tal inför landskampen. Enligt von Frenckell hade landskampen stor betydelse för samhället i stort. Landskampen skulle ses som en modell och inspiration för de unga finländare som inte ännu hunnit till fronten att upprätthålla sin fysiska och psykiska kondition, eftersom arméns framgångar till stora delar var beroende av soldaternas kondition. Å andra sidan kan även detta tal ses som ett propagandatal, eftersom von Frenckell betonade att trots att stora delar av landets begränsade krafter var bundna vid fronten, fanns även reservkraft att tillgå.¹⁹ von Frenckells tal förklarar även varför FBF efter landskampen ansökte om bidrag från utbildningsministeriet för att kunna täcka förlusten från de två landskamperna mot Tyskland (totalt 78 298,40 mk). Landskampen hade ju genomförts av andra orsaker än rent idrottsliga.²⁰

Finlands landskamp mot Ungern den 15 september var den första av två landskamper år 1943. Liksom Finland hörde även Ungern till den tyska intressesfären, vilket inte var en ovidkommande faktor i frågan om möjligheten att välja landskampsmotståndare för Finlands del. Sverige var till exempel hänvisade till tysk välvilja i sitt idrottsutbyte med andra länder (Finland undantaget). Sverige genomförde föga förvånande diverse landskamper enbart med länder inom den tyska intressesfären från oktober 1940 till utgången av 1942. Anledningen till att de olika svenska idrottsförbunden var styrda i sitt val av motståndare var dels att man var bunden av landets utrikespolitiska linje, dels att man inte kunde resa genom tyskt territorium utan godkännande från Tyskland. Detta gällde givetvis även de landslag som var på väg till Sverige.²¹ Förutom att Finland och Ungern var under stark tysk influens under kriget, fanns det även språkliga band som förde samman dessa två nationer. Finskan och ungerskan är två av de

få språk som hör till den finno-ugriska språkgruppen, medan ländernas grannar (Estland och estniskan undantaget) hör till andra språkgrupper. De finska och ungerska språken är dock inte sinsemellan tolkningsbara, utan endast besläktade.²²

För övrigt verkar tillkomsten av Finland – Ungern landskampen ha varit mindre planerad från FBF:s sida. Ungern spelade dagarna innan landskampen mot Finland en landskamp mot Sverige i Stockholm och enligt *Hufvudstadsbladet* tillkom landskampen just på grund av att Ungern hade avtalat om landskamp i Stockholm.²³ På grund av denna omständighet blev arrangemanget ekonomiskt sett inte lika betungande för FBF. I stället för att betala gästernas flyg från Ungern till Finland tur och retur, var man endast tvungen att betala flygresan till och från Stockholm.

Landskampen Finland – Ungern legitimerades även genom att gästerna vid tidpunkten för landskampen hörde till de absolut bästa landslagen i Europa. Man såg det som en chans att visa upp fotboll av högsta klass, en chans som man inte ville försumma. Man kan dock fråga sig om skillnaden mellan ungersk och finländsk fotboll var alltför stor vilket skulle göra landskampen ointressant? Publikciffran på 9 662 betalande åskådare visar dock att landskampen inte ansågs ointressant, trots de ojämna förutsättningarna²⁴. Den totala publikciffran borde dock ha varit en aning större, på grund av att de inbjudna gästerna inte räknades som betalande åskådare.

Även inför denna landskamp höll von Frenckell ett tal till spelare och publik på Olympiastadion. Precis som i talet inför landskampen mot Tyskland, betonade von Frenckell även här att resultatet inte var huvudmotivet till denna landskamp, utan att landskampen var en del av ett kulturellt utbyte med broderfolket i Ungern. Landskampen var även ett bevis på idrottens livskraft i bägge länder, trots att man befann sig i krig.²⁵ Fortsättningsvis betonades alltså andra faktorer än resultatet, denna gång det kulturella utbytet mellan länderna, samtidigt som man betonade idrottens betydelse i den rådande situationen.

Idrottsmässigt var landskampen mot Sverige den 3 oktober 1943 det finska landslagets största triumf under fortsättningskriget. Den finländska elvan lyckades nå ett oavgjort resultat mot sitt västra grannland, som ansågs höra till ett av Europas absoluta topplag. Bland annat betvingade Sverige Tyskland med 4 – 2 samma dag som Finland förlorade mot Tysklands

B – lag med 6 – 0²⁶. Det skall dock tilläggas att Sverige ställde upp i med ett B – lag Helsingfors, ett lag endast innehöll två "ordinarie" spelare.²⁷

Vid sidan av Danmark, var Finland det land som Sverige hade det mest kontinuerliga idrottsutbytet med. Sammanlagt genomfördes inte mindre än 20 landskamper i olika grenar mellan Finland och Sverige från oktober 1940 till och med maj 1945.²⁸ Sett till betalande åskådare var landskampen mot Sverige även den främsta där hela 10 644 personer hade betalat inträde²⁹. Som jämförelse kan det nämnas att både före och efter andra världskriget var det vanligt med över 15 000 åskådare när Finland spelade mot Sverige.³⁰ Att nästa tusen fler åskådare infann sig till landskampen mot Sverige jämfört med landskampen mot Ungern visade att det fanns intresse för landskampen. Landskampen Finland – Sverige anno 1943 hade, förutom den idrottsliga spänningen även en betydelse i samhörighet mellan två nordiska länder. Trots att spelet i sig inte alltid var vänligt, var dylika landskamper betydelsefulla i den meningen att de stärkte den nordiska identiteten, framför allt i Finland.³¹

Som brukligt var höll von Frenckell tal inför landskampen, ett tal jag inte funnit i de undersökta primärkällorna. FBF:s inställning till denna landskamp återspeglas dock av de ord von Frenckell yppade vid banketten efter landskampen. von Frenckell höll även här fast vid linjen att en sådan här landskamp under krigstid inte ordnades för det idrottsliga resultatets skull, utan att det var vänskapen mellan länderna som var det viktiga.³²

Planerade men icke-genomförda landskamper

Förutom de tre landskamper som kunde genomföras under fortsättningskriget, fanns planer på flera landskamper. Den stora frågan här är givetvis varför dessa landskamper stannade vid planeringsstadiet. Jag kommer att redogöra för de planerade, men icke genomförda landskamperna årvis. Av utrymmesbrist kommer endast huvudorsakerna till varför dessa landskamper inhiberades att framställas.

Som bekant gick Finland in i fortsättningskriget den 25 juni 1941. Vid tiden för krigets utbrott hade det inte ännu genomförts några landskamper, eftersom landskamper i fotboll under den här tiden oftast spelades på sensommaren och hösten. Anledningen till detta var att spelarna inte kun-

de träna fotboll under vinterhalvåret, vilket dagens fotbollsspelare kan. Fotbollssäsongen kunde inledas först när snön var borta och grusplanerna hade torkat upp. Detta ledde i sin tur till att säsongen blev avsevärt kortare än vad den är idag, och att spelarna inte var så pass bra tränade att de ansågs kunna spela landskamp tidigt på sommaren.

De planerade landskamperna 1941 var Finland – Tyskland, Sverige – Finland, Finland – Sverige samt Finland – Danmark. Av dessa kunde som bekant endast landskampen Finland – Tyskland genomföras.

Den 17 augusti 1941 hade FBF och Svenska Fotbollsförbundet (SFF) avtalat om en landskamp länderna emellan i Borås. Denna landskamp, liksom många andra landskamper under kriget, skulle kunna genomföras om militärstaben gav permission åt de finska spelarna. Staben var emellertid inte alltid villig att tillmötesgå FBF:s begäran, vilket gjorde det mycket svårare att få ihop ett slagkraftigt lag. Därför kom flera landskamper endast till planeringsstadiet.³⁵

Orsaken till att landskampen mot Danmark inhiberades var delvis en annan än det som antytts ovan. Ursprungligen var det tänkt att Finland skulle möta Danmark i Helsingfors den 8 augusti 1941. Dansk Boldspil-Union (DBU), det vill säga den danska motsvarigheten till FBF, meddelade dock att det danska laget under de rådande omständigheterna inte hade möjlighet att resa till Finland. Orsaken till detta var att Tyskland vare sig beviljade utresetillstånd från eller inresetillstånd till Danmark.³⁴ Att inte bevilja visum för idrottsresor till och från Danmark var en represalieåtgärd från tysk sida för oroligheter i landet.³⁵

Under 1942 har jag funnit belägg för att tre stycken landskamper planerades, dock utan att någon av dessa landskamper genomfördes. Den 23 augusti skulle Finland möta Sverige på bortaplan, den 13 september skulle Danmark gästa Helsingfors och slutligen skulle det finländska fotbollslandslaget den 4 oktober resa till Tyskland³⁶.

Den mest intensiva diskussionen kring landskamperna detta år gällde landskampen mot Danmark. Som tidigare nämnts hade det danska landslaget tidvis svårigheter att resa ut ur landet, så även detta år, varför DBU föreslog att landskampen skulle flyttas till Köpenhamn³⁷ vilket senare godkändes av FBF³⁸. Problemet för Finlands del var även här att landets militära högkvarter inte beviljade permission för ett antal av landslagets spelare varpå FBF var tvunget att tacka nej till landskamperna mot Sverige

och Danmark.³⁹ Tidigare hade vid förbundsstyrelsens möte beslutats om att fortsätta planerna inför årets landskamper, med det förbehållet att inte högkvarteret var av annan åsikt.⁴⁰ Några beslut som rörde den tilltänkta landskampen mot Tyskland har jag inte funnit, men det är troligt att även detta arrangemang påverkades av högkvarterets beslut angående tidigare landskamper.

Jag har inte noterat några planer på landskamper från 1943 som inte skulle ha genomförts. Inte heller följande år planerades några landskamper, vilket inte är speciellt konstigt eftersom den finska fronten tvangs att retirera för de sovjetiska styrkorna under sommaren 1944. De rådande omständigheterna var så att säga mycket kritiska under denna tid.

Idrott eller politik?

Det finländska fotbollslandslaget spelade som vi sett tre landskamper under fortsättningskriget, tre landskamper med olika karaktär men där grundmotivet ändå var det samma. Landskampen mot Tyskland hade definitivt de tydligaste politiska inslagen medan landskampen mot Sverige mera legitimerade en nordisk gemenskap. För att återknyta till den inledande diskussionen om idrottens förhållande till politiken, så pekar materialet på att den finländska landslagsfotbollen var ett verktyg i utrikespolitikens tjänst, dock med varierande grad av politisk medvetenhet, beroende på motståndet. I de fall det var frågan om idrott, hade även här en förändring skett. Idrotten hade fått ett mer nationalistiskt syfte, genom att uppmuntra reserven att upprätthålla den fysiska konditionen med tanke på landets försvar. Landslaget fungerade alltså som en samlingspunkt för en föreställd gemenskap där en av målsättningarna var att få ut ett visst budskap, till exempel den fysiska konditionens betydelse. Idrotten hade således fått en annan funktion med ett annat mål.

Politiskt sätt var valet av landskampsmotståndare naturligt. Även intresset från allmänheten var stort med över 10 000 betalande åskådare till landskampen mot Sverige som höjdpunkt. Alla landskamper samlade inemot 12 000 åskådare, men vid landskampen mot Tyskland var endast 7 138 stycken av dessa betalande åskådare medan resten var inbjudna gäster. Strax före och efter andra världskriget kunde det finländska lagets

landskamper locka upp till 15 000 åskådare till Olympiastadion. En möjlig orsak till att landskampen mot Tyskland inte lockade fler åskådare, kunde vara att en del av befolkningen närde ett visst tyskländsmotstånd. Liknande frågor brottades man med i Sverige under inledningen av andra världskriget, där man tvangs att inhiberade vissa landskamper på grund av rädsla för publikens reaktioner emot det tyska laget¹¹. Samtidigt kan man fråga sig om nivåkillnaden mellan Finland och Tyskland var för stor, vilket enligt Holmängs kriterier kunde ha bidragit till ett bristande intresse för landskampen. Med tanke på den politiska karaktär landskampen mot Tyskland hade, är det dock inte helt rättvist att analysera landskampen utgående från idrottsliga kriterier. Dessutom bör man komma ihåg att många potentiella åskådare befann sig vid fronten under fortsättningskrigets landskamper. Därför anser jag att dessa landskampers publiksiffror ändå bör anses som goda dock med en lite reservation för Tysklandslandskampen. Dubbellandskampen mot Tyskland gick som vi noterat även ekonomiskt på minus.

Såsom ovan framkommit planerades flera landskamper som inte blev av. Det fanns två huvudorsaker till detta. För det första var landslaget beroende av det militära högkvarteret. Om högkvarteret gav permission åt de spelare FBF anhöll om ledighet för, fanns det goda chanser att genomföra de planerade landskamperna. Nekades viktiga spelare permission av högkvarteret, ansåg man från FBF:s sida det vara lika bra att skjuta landskamperna på framtiden. Detta resonemang belyser även synen på landskampen och dess betydelse sett ut FBF:s synvinkel. Å ena sidan kunde en landskamp tillmätas en rent idrottsmässig betydelse, och enligt denna synvinkel var ett gott resultat det primära målet. Genom att ett landslag nådde goda resultat rent idrottsligt, hade i förlängningen hela landet möjlighet att ta del av den prestige som tillkom landslaget. Men som tidigare poängterats var och är det inte självklart att alla kände samhörighet med landslaget. Om landslaget utgick från en resultatbaserad synvinkel var det en förutsättning att ställa upp med bästa möjliga spelarmaterial. Enligt en annan synvinkel, som bland annat det Svenska Fotbollförbundet (SFF) hade under tiden mellan världskrigen, skulle inte resultaten tillmätas den avgörande betydelsen. Det viktiga var att knyta kontakter mellan olika fotbollsförbund och länder, och på så sätt främja statliga och personliga intressen. Genom att spela ett flertal landskamper med ett landslag som

inte bestod av landets bästa spelare, kunde SFF:s starke man, Anton Johansson, vinna egen berömmelse inom fotbollsvärlden.⁴² Med tanke på dessa två olika synsätt, vill jag påstå att FBF ändå tillmätte ett gott resultat en viss betydelse. Med all säkerhet hade det varit möjligt att få ihop ett någorlunda slagkraftigt landslag bestående av "fotbollssoldater" på permission men eftersom nivån på det finländska landslaget under normala förhållanden ändå var förhållandevis låg, såg man kanske ingen menig i att förlora stort bara för den goda sakens skull. Den allmänna nivån inom svensk fotboll var så pass mycket högre att ett regionalt baserat svenskt landslag ändå kunde vinna över länder som Finland.

För det andra satte rese- och visumbestämmelser käppar i hjulen för landslagsverksamheten. Det faktum att det inte gick att resa på samma sätt som under fredstid gjorde att valet av motståndare blev snävare. Finland var knutet till den tyska intressesfären, vilket i praktiken betydde att man behövde ett tyskt godkännande för att resa genom tyskt territorium. Detta var dock inte enbart något som Finland tvingades rätta sig efter. Danmark övervakades speciellt hårt av Tyskland med hjälp av olika visumbestämmelser. Både 1941 och 1942 var det tänkt att det danska landslaget skulle gästa Helsingfors och Olympiastadion men eftersom laget nekades utresa kunde inte de ursprungliga planerna genomföras. Man kan givetvis fråga sig om chanserna varit större att få landskampen genomförd om det danska landslaget hade haft möjlighet att resa till Finland? Min bedömning är att chanserna nog skulle ha ökat, därför att alla landskamper som genomfördes för Finlands del under fortsättningskriget spelades i Finland. I vilket fall som helst var FBF hänvisade till det militära högkvarterets välvilja medan danskarna var beroende av Tysklands välvilja.

Vad kan man då dra för slutsatser efter att ha analyserat dessa tre landskamper? För det första är idrott inte alltid bara idrott, utan även andra motiv och faktorer kan ligga bakom idrottsliga evenemang. Det kan verka mycket svårt att hålla isär idrott och politik under tider av kris, om det överhuvudtaget är möjligt? Det mest slående i min undersökning är hur landskampen Finland – Tyskland på bägge sidor genomsyrades av politiska motiv. Det som dock är intressant är att när idrotten kan verka som mest bunden till politik, blir idrottens verkliga kraft som mest synlig. När inte seger och ära är det väsentliga kommer idrottens brobyggande och fredskapande väsen mer i förgrunden. Ofta glömmar man bort att

även idrotten är ett sätt att förstärka gamla och skapa nya relationer. Om det endast är resultatet som räknas, blir idrotten kanske mer aggressiv än fredskapande. Motsättningarna länder emellan blir större när seger på den andra partens bekostnad är det enda som är viktigt. Därför har kanske idrott under politiskt svåra tider något att lära oss om idrottens egentliga natur och mening.

Källor

- 1 Dag Anckar, "Idrott och politik", *Finsk tidskrift* 1, (1990), s. 42–43.
- 2 Anckar, "Idrott och politik", s. 38–40.
- 3 Benedict Anderson, *Den föreställda gemenskapen. Reflektioner kring nationalismens ursprung och spridning*. (Göteborg 2000) s. 20–23.
- 4 För en diskussion kring idrott och representation i Finland, se Mervi Tervo, *Geographies in the making: Reflections on sports, the media, and national identity in Finland*, (Oulu 2003), s. 52–57.
- 5 Göran Wallén, "Ilonaiheita löytyy – Täysosuma puuttuu", Yrjö Lautela, Göran Wallén (toim.), *Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa*, (Helsinki 2007), s. 80–84.
- 6 Seppo Hentilä, "Poliittista urheilua ja urheilupolitiikkaa", Teijo Pyykkönen (toim.) *Suomi uskoi urheiluun*, (Helsinki 1992), s. 255–260. Vesa Tikander, "Arkea ja juhlaa vuonna 1927", Yrjö Lautela, Göran Wallén (toim.), *Rakas jalkapallo. Sata vuotta suomalaista jalkapalloa*, (Helsinki 2007), s. 49–51.
- 7 Wallén, "Ilonaiheita löytyy – Täysosuma puuttuu", s. 84.
- 8 Per Olof Holmäng, *Idrott och utrikespolitik. Den svenska idrottsrörelsens internationella förbindelser 1919–1945*, (Göteborg 1988), s. 37.
- 9 Holmäng, s. 33–35.
- 10 *Hufvudstadsbladet, Helsingin Sanomat, Suomen Sosialidemokraatti*, 2.10.1941.
- 11 Holmäng, s. 132.
- 12 Holmäng, s. 132–133.
- 13 Finlands Bollförbund till Hemfrontens kommandör, Inrikes korrespondens 1941, Finlands Bollförbunds (FBF) arkiv, Idrottsarkivet (IA).
- 14 Finlands Bollförbund t. Hemfrontens kommandör, Inrikes korrespondens 1941, FBF:s arkiv, IA.
- 15 *Hufvudstadsbladet*, 6.10.1941.
- 16 Finlands Bollförbund t. Hemfrontens kommandör, Inrikes korrespondens 1941, FBF:s arkiv, IA.
- 17 *Helsingin Sanomat*, 30.9.1941.
- 18 Holmäng, s. 193.
- 19 *Helsingin Sanomat*, 6.10.1941.

- 20 FBF t. Utbildningsministeriet, Inrikes korrespondens 1941, FBF:s arkiv, IA.
- 21 Holmäng, s. 211.
- 22 Medgyer, Péter, Miklósy, Katalin, "The Language Situation in Hungary", Kaplan, Robert B. (ed.) *Language Planning and Policy in Europe: Finland, Hungary and Sweden*, (Clevedon 2005), s. 23–24.
- 23 *Hufvudstadsbladet*, 14.9.1943.
- 24 Yrjö Lautela, Göran Wallén (toim.), *Rakas jalkapallo*, (Helsinki 2007), s. 372.
- 25 *Helsingin Sanomat*, 16.10.1943.
- 26 *Hufvudstadsbladet*, 6.10.1941.
- 27 *Helsingin Sanomat*, 3.10.1943.
- 28 Holmäng, s. 210, 287.
- 29 Lautela, Wallén, s. 372.
- 30 Lautela, Wallén, s. 372.
- 31 *Helsingin Sanomat*, 3.10.1943.
- 32 *Helsingin Sanomat*, 4.10.1943.
- 33 Arbetsutskottets protokoll no. 15 1941, (21.8.1941), Arbetsutskottets protokoll 1935–1951, FBF:s arkiv, IA.
- 34 Dansk Boldspil-Union (DBU) t. FBF (18.6.1941), Utrikes korrespondens 1941, FBF:s arkiv, IA.
- 35 Holmäng, s. 211.
- 36 Arbetsutskottets protokoll no. 2 1942, (17.3.1942), Arbetsutskottets protokoll 1935–1951, FBF:s arkiv, IA.
- 37 Arbetsutskottets protokoll no. 3 1942, (8.4.1942), Arbetsutskottets protokoll 1935–1951, FBF:s arkiv, IA.
- 38 Arbetsutskottets protokoll no. 9 1942, (8.9.1942), Arbetsutskottets protokoll 1935–1951, FBF:s arkiv, IA.
- 39 Högkvarteret t. FBF, (23.8.1942), Inrikes korrespondens 1942, FBF:s arkiv, IA.
- 40 Utökade Förbundsstyrelsens protokoll no. 1 1942, Förbundsstyrelsens protokoll 1934–1947, FBF:s arkiv, IA.
- 41 Holmäng, s. 171.
- 42 Torbjörn Andersson, *Kung fotboll. Den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950*, (Stockholm 2002), s. 449–500.